

The Relationship of Personality, Framing Effect and Attitudes towards Migrants

Kalebić Maglica, Barbara; Švegar, Domagoj; Jovković, Mario

Source / Izvornik: **Društvena istraživanja : časopis za opća društvena pitanja**, 2018, 27, 495 - 517

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

<https://doi.org/10.5559/di.27.3.06>

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:673539>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-18**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

<https://doi.org/10.5559/di.27.3.06>

ODNOS OSOBINA LIČNOSTI, EFEKTA OKVIRA I STAVOVA PREMA MIGRANTIMA

Barbara KALEBIĆ MAGLICA, Domagoj ŠVEGAR, Mario JOVKOVIĆ
Filozofski fakultet, Rijeka

UDK: 316.644-053.6(497.5):314.15

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 5. 10. 2017.

Cilj je ovoga istraživanja bio ispitati predviđaju li osobine ličnosti petofaktorskoga modela, desničarska autoritarnost, spol i religioznost stavove prema migrantima. Ispitan je i utjecaj izloženosti raznim oblicima novinskih članaka na stavove, kao i moderatorski efekt osobina ličnosti, desničarske autoritarnosti, religioznosti i spola u odnosu između valencije članka i stava prema migrantima kod adolescenata. U istraživanju su sudjelovala 102 adolescenta prosječne dobi od 18 godina. Istraživanje je provedeno u dva navrata. U prvom su dijelu sudionici ispunjavali upitnike desničarske autoritarnosti, osobina ličnosti (BFI) i stavova prema migrantima te je provjereno jesu li religiozni. U drugom je dijelu sudionicima prezentiran novinski članak s pozitivnim, negativnim ili neutralnim sadržajem vezanim uz migrantsku krizu. Nakon toga su adolescenti ponovno ispunili upitnik stavova. Rezultati pokazuju da je ekstraverzija negativno povezana s percepcijom društvene i zdravstveno-ekonomske prijetnje. Ugodnost je negativno povezana s percepcijom društvene prijetnje, a otvorenost negativno s percepcijom kulturne prijetnje. Autoritarnije osobe, kao i mladići, migrante u većoj mjeri doživljavaju kao prijetnju. Općenito možemo reći da je potvrđen efekt okvira u kontekstu migrantske krize te da religioznost i autoritarnost moderiraju odnos između valencije članka i percepcije kulturne prijetnje.

Ključne riječi: stavovi prema migrantima, efekt okvira, osobine ličnosti, adolescenti

Barbara Kalebić Maglica, Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Sveučilišna avenija 4, 51 000 Rijeka, Hrvatska.
E-mail: bkalebic@ffri.hr

UVOD

Tema migracijskih kretanja vrlo je zastupljena i u Hrvatskoj i u Europi. Mnoge su se europske zemlje suočile sa snažnim doseljavanjem ili prolaskom migranata, izbjeglica ili tražitelja azila iz zemalja Azije i Afrike prema zemljama zapadne Europe, što je potaknulo javne rasprave, ali i istraživanja o odnosu prema navedenim skupinama koje se po svojem etničkom i kulturnom podrijetlu razlikuju od većinske skupine. Za donošenje dobrih migracijskih politika važno je znati kakvi su stavovi domaćega stanovništva prema migrantima (Čačić-Kumpes, Gregurović i Kumpes, 2012), stoga je i svrha ovoga rada ispitati stav mladih ljudi prema migrantima te mogu li mediji utjecati na oblikovanje tih stavova.

U stručnoj se literaturi, ali i javnosti, rabe termini poput migranti, tražitelji azila, izbjeglice. Migracija se odnosi na promjenu mjesta u kojem se živi, a razlikuje se s obzirom na uzrok, domet i trajanje. Suvremeni međunarodni migracijski tokovi mješoviti su jer obuhvaćaju razne kategorije dobrovoljnih i nedobrovoljnih (prinudnih i prisilnih) migranata. Za razliku od dobrovoljnih migranata, nedobrovoljni su prisiljeni napustiti vlastitu državu zbog sukoba, progona ili nekih drugih razloga (Koser, 2007). Po mišljenju Instituta za migracije i narodnosti (2015, str. 1), "unatoč diverzificiranosti migracijskih tokova kojima 'ljudi u pokretu' dolaze iz devastiranih ratnih područja, obilježenih političkom i ekonomskom nestabilnošću, korektnije ih je i točnije nazivati izbjeglicama nego migrantima". Tražitelj azila jest nedobrovoljni migrant koji podnese zahtjev za azil o kojemu nije donesena izvršna odluka (Zakon o pravu azila, 2013). Kategorizacija je vrlo važan faktor u ovakvim temama, posebice uzmemo li u obzir da su grupe socijalni konstrukti. Kategorije nikad nisu neutralni opisi objektivnih obilježja, nego mogu uključivati i moralne dimenzije u međugrupnim odnosima. Tako npr. kategoriziranjem tražitelja azila u one koji uistinu bježe od rata i one koji su ekonomski migranti može se dovesti u pitanje legitimitet njihovih zahtjeva (Goodman i Speer, 2007). Izbjeglice su najčešće u medijima prikazane kao ljudi koji zaslužuju podršku jer su dio moralne kategorije što implicira ljude koji imaju određenu socijalnu vrijednost jer su ranjivi, prema čemu drugi ljudi imaju etičku dužnost pomoći im. Druge kategorije poput ilegalnih i ekonomskih migranata ili lažnih tražitelja azila u medijima su prikazani kao nemoralni ljudi nedostojni podrške jer nepošteno pokušavaju doći do cilja. Čak i ako su prikazani kao žrtve, impliciraju teret stanovništvu. U ovom će se istraživanju ispitivati stav prema migrantima kao nadređenoj kategoriji koja uključuje sve pojedince koji su morali napustiti svoju državu iz nekih razloga.

Kada je o stavovima prema migrantima ili tražiteljima azila riječ, istraživanja provedena u Hrvatskoj pokazuju da su oni uglavnom negativni. Župarić-Iljić i Gregurović (2013) nalaze da studenti prisutnost tražitelja azila doživljavaju kao društvenu, kulturnu i zdravstveno-ekonomsku prijetnju, a Maslić Seršić i Vukelić (2013) na uzorku od 800 punoljetnih građana RH nalaze da sudionici imaju negativan stav prema useljavanju ekonomskih migranata i tražitelja azila. Na slične rezultate upućuju i Benčić, Bužiniković, Miletić, Parić i Župarić-Iljić (2005), prema kojima postoje negativni stavovi prema tražiteljima azila kao potencijalnim kriminalcima, teroristima, prenositeljima bolesti i sl. Negativnije stavove prema tražiteljima azila imaju osobe koje su politički desno orijentirane, koje su religiozne i čije obitelji nemaju migracijsko iskustvo (Čarija, 2016; Gregurović, Kuti i Župarić-Iljić, 2016). Ekonomska prijetnja najsnažnija je odrednica stava prema doseljavanju u odnosu na percipiranu prijetnju vezanu uz povećanje kriminala i kulturnu prijetnju (Franc, Šakić i Kaliterna-Lipovčan, 2010). Negativni stavovi prema tražiteljima azila i migrantima prisutni su i u drugim dijelovima Europe, poput Velike Britanije (Crawley, Drinkwater i Kauser, 2013), Turske, Italije i Mađarske (Dempster i Hargrave, 2017).

Hrvatska se nalazi na izbjegličkoj ruti mnogih migranata koji dolaze preko Sredozemnoga mora i Jugoistočne Europe, a koji se nadaju boljem životu u zemljama zapadne Europe. Iako se možda stanovnici Republike Hrvatske svakodnevno ne susreću s migrantima, za oblikovanje njihovih stavova prema migrantima važno je kako je ta grupa prikazana u medijima (Lalić Novak, 2013). Istraživanje koje se bavilo analizom novinskih članaka na temu migranata u Velikoj Britaniji (Crawley, McMahon i Jones, 2016) te oblikom prezentacije migranata u njima pokazalo je da su oni u više od trećine slučajeva prikazani kao žrtve kojima treba pružiti podršku. Prema analiziranim člancima, britansko bi društvo profitiralo njihovom integracijom. Izjave i osobna iskustva migranata nalaze se u većini tih priča kao dodatni mehanizam za senzibilizaciju publike. Također, vjerojatnije je da će se objavljivati osobne priče povezane s traumom, gubitkom i žalovanjem, jer to pridonosi portretiranju nekoga kao žrtve, kao u slučaju utopljenoga sirijskog dječaka 2015., koji je bio prisutan i u hrvatskim medijima. Dakle, jedan od najvažnijih aspekata donošenja odluke, odnosno oblikovanja stava prema nekoj temi, jest kako je taj problem uopće postavljen. Ne ovisi odluka samo o subjektivnoj vrijednosti mogućeg ishoda nego i o samoj formulaciji. Budući da efekt okvira ovisi o jeziku, kontekstu i izvoru prezentacije, naša percepcija i tretman sadržaja nužno su necjeloviti te ovisni o informacijama (i njihovoj količini i dostup-

nosti) koje dobivamo (Tversky i Kahneman, 1981). Ovaj se efekt može umanjiti ako pojedinci moraju opravdavati svoj izbor (Kim, Goldstein, Hasher i Zacks, 2005) ili ako ih zadatak potiče na analitičko razmišljanje (Thomas i Millar, 2012). Efekt okvira rabe i mediji kako bi definirali i javnosti predstavili politički problem ili javnu kontroverzu, odnosno kako bi unaprijed odredili način na koji će javnost percipirati problem i stvoriti stavove o njemu (Nelson, Clawson i Oxley, 1997). Mediji mogu stvarati stavove o određenim temama naglašavanjem specifičnih vrijednosti, činjenica ili drugih aspekata kojima pridaju veću važnost nego što bi se to činilo u drukčijem kontekstu. Drugim riječima, oblikuju mišljenja jednostavnim isticanjem pojedinih obilježja problema kao važnijim od drugih, zbog čega nose veću težinu u konačnom stavu (Nelson i sur., 1997).

Veza osobina ličnosti i efekta okvira postoji i potvrđena je u istraživanjima, a najčešće je proučavana u kontekstu zadatka procjene rizika. Anderson (2010) nalazi da visoko ugodni pojedinci imaju veću sklonost promjeni odluke ako je drukčije postavljena, a Gamliel, Zohar i Kleiner (2014) pokazuju da je efekt okvira u kontekstu atribucije uzroka važan kod pojedinaca visoke ugodnosti i savjesnosti.

S obzirom na rezultate prethodno spomenutih istraživanja, možemo zaključiti da pojedinci uglavnom imaju negativne stavove prema migrantima i izbjeglicama te da način prikazivanja ovih grupa u medijima može utjecati na oblikovanje njihovih stavova, posebice onih koji su visoko savjesni i ugodni. Osim toga, poznato je da autoritarnije osobe imaju negativnije stavove (npr. Cramer, Miller, Amacker i Burks, 2013; Goodnight, Cook, Parrott i Peterson, 2014), a visoko otvorene i ugodne osobe pozitivnije stavove prema stigmatiziranim skupinama (npr. Cramer i sur., 2013; Kalebić Maglica i Vuković, 2016). Istraživanja upozoravaju i na spolne razlike u stavovima prema različitim stigmatiziranim skupinama (npr. Kozjak Mikić i Petković, 2015), kao i na činjenicu da religioznije osobe imaju negativnije stavove npr. prema homoseksualnim osobama (Marinović Jerolimov i Ančić, 2014) ili da tražitelji azila u većoj mjeri doživljavaju kao društvenu i kulturnu prijetnju (Župarić-Iljić i Gregurović, 2013).

Prema našim spoznajama, istraživanja efekta okvira u kontekstu migrantske i izbjegličke krize koja je pogodila Hrvatsku i Europu nisu se provodila na hrvatskim sudionicima i u hrvatskom kontekstu, stoga je cilj ovoga istraživanja ispitati utjecaj izloženosti raznim oblicima novinskih članaka (efekt okvira) na stavove sudionika te ispitati predviđaju li osobine ličnosti petofaktorskoga modela, desničarska autoritarnost, spol i religioznost stavove prema migrantima, što se također do sada nije ispitivalo. Osim toga, ispitani su i mode-

ratorski efekti osobina ličnosti, desničarske autoritarnosti, religioznosti i spola u odnosu između valencije članka i stavova prema migrantima, točnije – na percepciju prijjetnje.

S obzirom na rezultate istraživanja koja se u literaturi spominju, očekujemo da će promjene naslova i ključnih riječi u članku statistički značajno utjecati na stavove sudionika prema migrantima te da će visoko savjesne i ugodne osobe biti osjetljivije na sadržaj poruke. Odnosno, očekuje se interakcija između valencije članka i vremena ispunjavanja upitnika. U skupini s negativnom manipulacijom očekuje se da će se percepcija prijjetnje povećati između prvoga i drugoga mjerenja, dok se obrnuti efekt očekuje u grupi koja je čitala članak pozitivne valencije. U neutralnoj skupini ne očekuju se značajne razlike u percepciji prijjetnje između prvoga i drugoga mjerenja. Također se očekuje da će autoritarniji, religiozniji, manje otvoreni i manje ugodni pojedinci imati općenito negativnije stavove prema migrantima.

METODA

Sudionici

Istraživanje je provedeno na 102 učenika četvrtih razreda Gimnazije Karlovac (78 djevojaka i 24 mladića), prosječne dobi od 18 godina ($SD = 0,22$). Majke i očevi sudionika u najvećoj mjeri imaju srednju stručnu spremu (51 %; 60 %), pa višu ili visoku (47 %; 37 %). Tek malen postotak roditelja ima nezavršenu (0 % majke; 1 % očevi) ili završenu osnovnu školu (2 % i majke i očevi). Šezdeset i tri posto sudionika izvještava da je nereligiozno.

Mjerni instrumenti

Ispitani su demografski podaci, i to dob, spol, religioznost (religiozan/nereligiozan) te razina obrazovanja roditelja (završena osnovna škola, srednja stručna sprema, viša ili visoka stručna sprema, doktorat ili magisterij).

Skala desničarske autoritarnosti (RWA – Right Wing Authoritarianism; Zakrisson, 2005) mjeri odlike konvencionalizma, autoritarne agresije i autoritarne submisivnosti, a dobar je prediktor sklonosti predrasudama prema raznim stigmatiziranim skupinama, homofobiji i etnocentrizmu te je orijentirana na submisivnost prema autoritetu unutar grupe. Zakrisson je (2005) izradila skraćenu skalu kako bi pojednostavnila proces mjerenja i poboljšala valjanost čestica. Pouzdanost skale zadovoljava i u istraživanjima se kreće od 0,72 do 0,80.

U ovom je istraživanju uzeta hrvatska verzija skraćene skale autoritarnosti koju su preveli i adaptirali Tomić, Huić i Čepulić (2013). Skala se sastoji od 15 rečenica izjavnoga tipa

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 27 (2018), BR. 3,
STR. 495-517

KALEBIĆ MAGLICA, B.,
ŠVEGAR, D., JOVKOVIĆ,
M.: ODNOS OSOBINA...

(npr. *Potrebno je cenzurirati medije kako ljudi ne bi dolazili u dodir s destruktivnim i odvratnim informacijama*). Odgovori se daju na skali Likertova tipa od 5 stupnjeva (1 – *uopće se ne slažem*, 5 – *potpuno se slažem*). Slaganje s neparnim česticama i neslaganje s parnim izražava autoritaran stav. Viši rezultat znači veću desničarsku autoritarnost.

Petofaktorski upitnik ličnosti (Big Five Inventory; BFI; John i Srivastava, 1991; prema John i Srivastava, 1999) najpopularniji je i najkorišteniji upitnik ličnosti koji ispituje pet osnovnih osobina ličnosti (ekstraverzija, neuroticizam, ugodnost, savjesnost i otvorenost za iskustva). Sastoji se od 44 čestice u obliku kratkih verbalnih fraza, a zadatak je sudionika da procijene vide li sebe kao osobu koja ima svaku od navedenih osobina (npr. *depresivna, otvorena i društvena* i sl.). Odgovori se boduju na ljestvici Likertova tipa od pet stupnjeva (0 – *uopće se ne slažem* do 5 – *potpuno se slažem*). Usprkos svojoj jednostavnosti i kratkoći, upitnik posjeduje zadovoljavajuće psihometrijske karakteristike. Pouzdanosti originalnog upitnika kreću se u rasponu od 0,75 do 0,90, a test-retest pouzdanosti u razmaku od tri mjeseca iznosi od 0,80 do 0,90. BFI su na hrvatski jezik preveli Kardum, Gračanin i Hudek-Knežević (2006). Struktura ovog upitnika na hrvatskom jeziku provjerena je primjenom konfirmatorne faktorske analize, a dobiveni indeksi pogodnosti upućuju na zadovoljavajuću adekvatnost predviđene petofaktorske strukture. Pouzdanosti se kreću od 0,72 do 0,82 (Kardum i sur., 2006).

Skala stavova prema tražiteljima azila (Župarić-Iljić i Gregurović, 2013) sastoji se od 12 čestica te sudionici na skali Likertova tipa od 5 stupnjeva označuju u kojoj se mjeri slažu s navedenom tvrdnjom (1 – *uopće se ne odnosi na mene* do 5 – *potpuno se odnosi na mene*). U ovom je istraživanju skala adaptirana tako da je riječ tražitelj azila zamijenjena riječju *migrant*. (npr. *Ne bih volio/voljela živjeti u istoj ulici ili koartu s migrantom*). Viši rezultat predstavlja negativnije stavove prema migrantima. Osnovna verzija skale ima tri faktora, i to percepciju društvene prijete (izražavanje društvene distance, odnosno bliskosti tražiteljima azila), percepciju kulturne prijete (strah od različitosti utemeljene na preferencijama spram kulturnih, etničkih i rasnih obilježja tražitelja azila) i percepciju zdravstveno-ekonomske prijete (strah od "egzotičnih" bolesti, zaraza i epidemija te ekonomskih tereta za domaće stanovništvo i zemlju). Pouzdanosti tih triju faktora kreću se od 0,74 do 0,81 (Župarić-Iljić i Gregurović, 2013).

U istraživanju je upotrijebljen članak *Jutarnjeg lista*¹ na temu migrantske krize za koji je dobivena dozvola za upotrebu u istraživanju. Članak je bio variran na sljedeći način: neutralna verzija bila je prikazana sa tri izmjene; slika ispod naslova bila je neutralna te umjesto policajca s djetetom na slici

¹ Članak je preuzet s <http://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/hrvatska-u-fokusu-najutjecajnijih-svjetskih-medija-svi-isticu-kako-je-lijepa-nasa-za-razliku-od-madarske-poka-zala-svoje-humanolice/301165/>

je bio samo policajac neutralna izraza lica. U tekstu je riječ "izbjeglica" bila zamijenjena riječju "migrant", a naslov nije sadržavao vrednovanje postupka Hrvatske. Nije pisalo da je država pokazala humano lice, nego samo da je drukčije postupila. Budući da se riječ izbjeglica odnosi na čovjeka koji bježi od rata u vlastitoj zemlji, čime izaziva emocionalnu reakciju suosjećanja ili žaljenja, neutralni je oblik prikladniji za ovu varijaciju. Osim toga, ne postoje konkretni podaci o ljudima iz članka, pa zapravo ne možemo reći jesu li izbjeglice, jer bi to impliciralo točno odakle dolaze.

Pozitivna verzija članka sadržavala je sliku policajca koji drži dijete u ruci, čime cilja na suosjećanje i žaljenje, zbog čega se i rabi riječ "izbjeglica". Osim toga, naslov nije bio neutralan, nego je prikazan u izvornom obliku, gdje pokazuje "humano lice Hrvatske", čime se opet cilja na moralno ispravan postupak Hrvatske i pozitivne emocije. Izjave u tekstu koje su neutralne ili pokazuju da postupak ima i pozitivnu i negativnu stranu promijenjene su tako da pokazuju samo pozitivnu stranu.

Negativna verzija članka ima negativnu sliku ispod naslova, i to neredi i sukob policije s migrantima. Naslov upućuje na "ilegalne migrante", što je najopravdaniji naziv, jer, kao što je rečeno, ne postoje točni podaci o tome odakle ti migranti dolaze, tko su, a i ilegalno prelaze granice. Izjave u tekstu koje su neutralne ili pokazuju da postupak ima i pozitivnu i negativnu stranu promijenjene su tako da pokazuju samo negativnu stranu.

Postupak

Istraživanje je provedeno u ožujku i travnju 2017. godine u suradnji s Gimnazijom Karlovac. Prethodno je prikupljeno dopuštenje ravnatelja škole za provođenje istraživanja, a potom i suglasnosti roditelja učenika za sudjelovanje njihove djece u istraživanju. Sudionike su činili učenici četvrtih razreda u toj školi, koji su u istraživanju sudjelovali u dva navrata. Prvi su put ispunjavali tri upitnika (RWA, BFI, Skala stavova prema migrantima), a nakon dva tjedna pročitali su članak te potom ponovno ispunili samo Skalu stavova prema migrantima.

Budući da je šest školskih razreda sudjelovalo u istraživanju, po dva razreda su slučajnim odabirom bila podijeljena u tri skupine; jedna je bila izložena pozitivnom sadržaju, druga neutralnom, a treća negativnom. Dakle, prvi dio istraživanja bio je jednak za sve, a drugi je bio variran po skupinama.

Istraživanje je bilo provedeno na satovima razredne nastave u formi papir-olovka uz prisutnost ispitivača u učionici, koji je tijekom ispunjavanja upitnika odgovarao na eventualna pitanja i razjašnjavao nejasnoće u vezi s istraživanjem. Su-

dionicima je bila osigurana anonimnost te objašnjena svrha istraživanja. Prvi dio istraživanja trajao je 20-ak, a drugi dio 30-ak minuta.

REZULTATI

● TABLICA 1
Deskriptivna statistika
za kontinuirane
varijable (N = 102)

Indeksi simetričnosti i sploštenosti (Tablica 1) pokazuju da distribucije kontinuiranih varijabli ne odstupaju značajno od normalne raspodjele. Prema tome, kao mjere centralne tendencije i varijabiliteta izračunane su aritmetičke sredine i standardne devijacije, a u okviru inferencijalne obradbe provedene su parametrijske analize. Pouzdanost svih skala bila je zadovoljavajuća (Tablica 1).

Naziv varijable	Broj čestica (min-max)	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	Indeks simetričnosti	Indeks sploštenosti	α
Ekstraverzija	8 (6-30)	19,82	5,07	-0,14	-0,34	0,77
Neuroticizam	8 (1-29)	14,29	5,61	0,26	-0,26	0,80
Ugodnost	9 (10-34)	22,44	4,87	-0,35	-0,17	0,68
Savjesnost	9 (8-33)	22,49	5,21	-0,24	0,28	0,79
Otvorenost	10 (12-38)	25,87	6,14	-0,12	-0,62	0,82
Autoritarnost	15 (20-59)	37,90	8,15	-0,32	-0,28	0,80
PDP1 ¹	4 (4-15)	7,04	3,17	0,86	-0,43	0,75
PKP1 ²	4 (4-18)	8,69	3,52	0,42	-0,77	0,75
PZEP1 ³	4 (4-20)	11,51	3,68	0,11	0,00	0,84

¹ percepcija društvene prijetnje u inicijalnom mjeranju

² percepcija kulturne prijetnje u inicijalnom mjeranju

³ percepcija zdravstveno-ekonomske prijetnje u inicijalnom mjeranju

Iz Tablice 1 vide se razlike u prosječnim rezultatima među podskalama percepcije prijetnje. U inicijalnom je mjeranju percepcija društvene prijetnje bila vrlo niska (prosječan rezultat iznosio je samo 7,04, na skali mogućeg raspona od 4 do 20), percepcija kulturne prijetnje bila je viša (8,69 na skali istoga mogućeg raspona), dok je percepcija zdravstveno-ekonomske prijetnje bila najviša (11,51 na teoretski mogućem intervalu od 4 do 20).

Doprinos osobina ličnosti, desničarske autoritarnosti, spola i religioznosti stavovima prema migrantima

U prvom dijelu inferencijalne obradbe rezultata, koji se odnosi na podatke prikupljene prije manipulacije, provedene su tri multiple regresijske analize, svaka s petofaktorskim osobinama ličnosti, desničarskom autoritarnošću, spolom i religioznošću kao prediktorima te jednom od tri podskale percepcije prijetnje kao zavisnom varijablom. Korelacije varijabli uvrštenih u regresijsku analizu prikazane su u Tablici 2.

Naziv varijable	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1 Spol ¹	-									
2 Religioznost ²	0,10	-								
3 Ekstraverzija	-0,30*	0,12	-							
4 Neuroticizam	-0,08	-0,10	-0,24*	-						
5 Ugodnost	-0,06	-0,03	-0,01	-0,38**	-					
6 Savjesnost	-0,08	0,07	0,30**	-0,17	0,35**	-				
7 Otvorenost	-0,16	-0,11	0,19	-0,05	0,43**	0,16	-			
8 Autoritarnost	0,12	0,52**	0,18	-0,13	0,00	0,06	0,09	-		
9 PDP1 ³	0,34**	0,18	-0,17	-0,01	-0,18	-0,04	-0,10	0,44**	-	
10 PKP1 ⁴	0,37**	0,37**	0,00	-0,05	-0,17	0,00	-0,21*	0,58**	0,61**	-
11 PZEP1 ⁵	0,16	0,08	-0,31**	0,02	-0,15	-0,03	-0,24*	0,27**	0,49**	0,27**

TABLETA 2
Povezanost između osobina ličnosti, religioznosti, spola, desničarske autoritarnosti i podskala percepcije prijetnje (N = 102)

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

¹ 0 – žensko; 1 – muško

² 0 – nereligiozni; 1 – religiozni

³ percepcija društvene prijetnje u inicijalnom mjerenju

⁴ percepcija kulturne prijetnje u inicijalnom mjerenju

⁵ percepcija zdravstveno-ekonomske prijetnje u inicijalnom mjerenju

Visine koeficijentata korelacije među varijablama prikazanim u Tablici 2 pokazuju da ne postoji problem kolinearnosti koji bi bio kontraindikacija za regresijsku analizu, jer svi relevantni koeficijenti korelacije manji su od 0,60. Kolinearnost je dodatno testirana faktorom inflacije varijance i tolerancija, nakon uključivanja dihotomnih (spol i religioznost) varijabli. Tolerancija se kretala u intervalu od 0,56 do 0,83, a faktor inflacije varijance svih varijabli bio je manji od niskih 1,80, što pokazuje da kolinearnost za ove regresijske analize definitivno ne znači zapreku. Osim provjere kolinearnosti i ranije spomenute normalnosti distribucije kontinuiranih varijabli (Tablica 1), provjereni su i homoscedasticiteti i distribucija reziduala. Kontraindikacije za multiple regresijske analize nisu detektirane.

Sva tri regresijska modela bila su statistički značajna (Tablica 3). Prediktorskim varijablama objašnjeno je čak 48 % varijance percipirane kulturne prijetnje, 34 % varijance percepcije društvene prijetnje i 28 % varijance percepcije zdravstveno-ekonomske prijetnje. Vrijednosti beta-koeficijentata prediktora, semiparcijalne korelacije s kriterijima te samostalni doprinosi prediktora u objašnjenju podskala percepcije prijetnje prikazani su u Tablici 3.

Desničarska je autoritarnost bila najvažniji pozitivan prediktor percepcije prijetnje za svaku od podskala. Od petofaktorskih osobina ličnosti, ekstraverzija, ugodnost i otvorenost bili su značajni negativni prediktori pojedinih podskala per-

● TABLICA 3
Rezultati tri multiple
regresijske analize s
percepcijom društvene
prijetnje, kulturne
prijetnje i zdravstveno-
ekonomske prijetnje
kao kriterijima

cepcije prijetnje, dok doprinos savjesnosti i neuroticizma nije bio značajan ni u jednoj od tri regresijske analize. Ekstraverzija je bila negativan prediktor percepcije društvene prijetnje te zdravstveno-ekonomske prijetnje, otvorenost se pokazala negativnim prediktorom percepcije kulturne prijetnje, dok je ugodnost bila negativan prediktor percepcije društvene prijetnje. Spol se pokazao značajnim prediktorom u dvije od tri analize: adolescenti su u odnosu na adolescentice u većoj mjeri percipirali migrante kao društvenu i kulturnu prijetnju. Religioznost nije bila značajan prediktor ni jedne podskale percipirane prijetnje.

Kriterij / Prediktor	PDP1 ¹			PKP1 ²			PZEP1 ³		
	β	sr	sd ⁴ (%)	β	sr	sd ⁴ (%)	β	sr	sd ⁴ (%)
Ekstraverzija	-0,23*	-0,18*	3,24	0,00	0,00	-	-0,42**	-0,34**	11,56
Neuroticizam	-0,06	-0,05	-	0,02	0,02	-	-0,09	-0,08	-
Ugodnost	-0,23*	-0,17*	2,89	-0,08	-0,06	-	-0,16	-0,12	-
Savjesnost	0,09	0,08	-	0,04	0,04	-	0,15	0,13	-
Otvorenost	0,00	0,00	-	-0,18*	-0,15*	2,25	-0,18	-0,15	-
Autoritarnost	0,49**	0,44**	19,36	0,54**	0,45**	20,25	0,41**	0,34**	11,56
Spol	0,21*	0,19*	3,61	0,27**	0,24**	5,76	-0,04	-0,04	-
Religioznost	-0,09	-0,07	-	0,04	0,03	-	-0,13	-0,11	-
Ukupno	R = 0,59; R ² = 0,34; F = 6,10***			R = 0,69; R ² = 0,48; F = 10,56***			R = 0,53; R ² = 0,28; F = 4,58***		

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

¹ percepcija društvene prijetnje u inicijalnom mjerenju

² percepcija kulturne prijetnje u inicijalnom mjerenju

³ percepcija zdravstveno-ekonomske prijetnje u inicijalnom mjerenju

⁴ samostalan doprinos prediktora

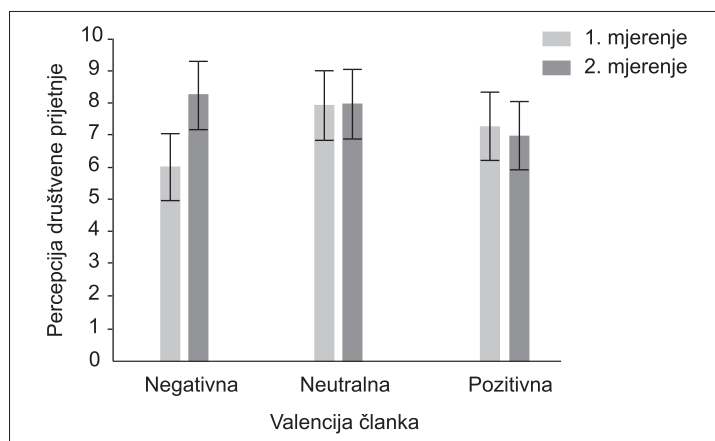
Utjecaj manipulacije valencijom članka na percepciju prijetnje

Efekt okvira na percepciju migranata kao prijetnje analiziran je kroz tri dvosmjerne analize varijance (ANOVA) s ponavljanim mjerenjima na faktoru vremenske točke ispunjavanja upitnika (prije/nakon manipulacije) i valencijom članka kao faktorom manipuliranim između sudionika. Kao zavisna varijabla, za svaku od te tri ANOVA-e uvrštena je po jedna podskala percepcije prijetnje. Od podataka koje daju dvosmjerne ANOVA-e, za testiranje istraživačkih problema relevantni su jedino interakcijski efekti i post-hoc usporedbe unutar eksperimentalnih skupina, pa zbog ekonomičnosti ostali podaci koji se odnose na glavne efekte i ostale post-hoc usporedbe nisu prikazani. Budući da Levenovi testovi ni u jednoj od tri ANOVA-e nisu bili značajni, pretpostavke o homogenosti varijance nisu odbacene, a zbog toga su u okviru svih post-hoc analiza provedeni Tukeyevi testovi.

➔ SLIKA 1
Percepcija društvene
prijetnje u prvom i
drugom mjerenju s
obzirom na valenciju
članka (vertikalne
linije označuju
intervale pouzdanosti
aritmetičkih sredina)

Utjecaj manipulacije na percepciju društvene prijetnje

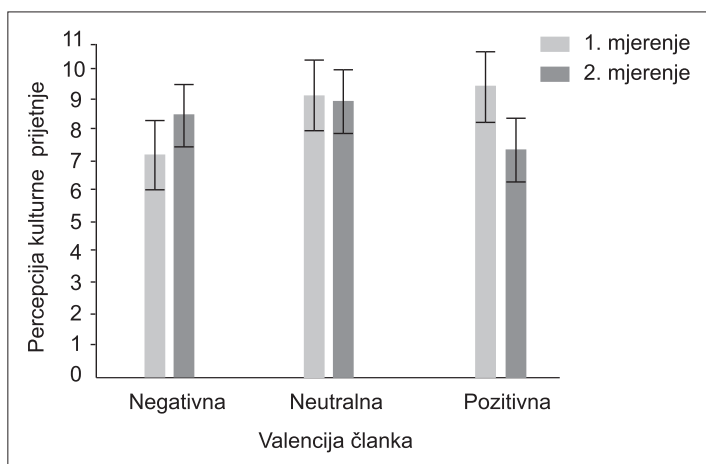
U ANOVA-i s percepcijom društvene prijetnje kao zavisnom varijablom ustanovljena je značajna interakcija između valencije članka i vremenske točke ispunjavanja upitnika ($F_{2,99} = 19,03$; $p < 0,01$; part. $\eta^2 = 0,28$). Post-hoc usporedbom ustanovljeno je da su sudionici izloženi negativno oblikovanom članku imali značajno niži rezultat na skali percepcije društvene prijetnje u prvom mjerenju ($M_1 = 6,00$, $SD_1 = 2,59$) u usporedbi s drugim ($M_2 = 8,23$, $SD_2 = 2,85$). Međutim, percepcija društvene prijetnje sudionika izloženih pozitivno oblikovanom članku nije se značajno promijenila između prvog ($M_1 = 7,26$, $SD_1 = 3,24$) i drugog ($M_2 = 6,97$, $SD_2 = 3,02$) mjerenja. Kod sudionika izloženih neutralno oblikovanom članku također nije bilo značajne razlike između prvog ($M_1 = 7,91$, $SD_1 = 3,43$) i drugog mjerenja ($M_2 = 7,97$, $SD_2 = 3,46$). Navedeni efekti prikazani su na Slici 1.

Utjecaj manipulacije na percepciju kulturne prijetnje

U ANOVA-i s percepcijom kulturne prijetnje kao zavisnom varijablom također je ustanovljena značajna interakcija između valencije članka i vremenske točke ispunjavanja upitnika ($F_{2,99} = 16,46$; $p < 0,01$; part. $\eta^2 = 0,25$). Post-hoc usporedbom ustanovljeno je da su sudionici izloženi negativno oblikovanom članku imali značajno niži rezultat na skali percepcije kulturne prijetnje u prvom ($M_1 = 7,29$, $SD_1 = 3,54$) nego u drugom mjerenju ($M_2 = 8,60$, $SD_2 = 3,04$). Stavovi sudionika izloženih pozitivno oblikovanom članku također su se značajno promijenili između prvog ($M_1 = 9,56$, $SD_1 = 3,44$) i drugog ($M_2 = 7,47$, $SD_2 = 2,48$) mjerenja, ali u obrnutom smjeru: kod njih se percepcija kulturne prijetnje smanjila nakon manipulacije. Kod sudionika izloženih neutralno oblikovanom članku nije bilo razlike između prvog ($M_1 = 9,27$, $SD_1 = 3,20$) i drugog mjerenja ($M_2 = 9,06$, $SD_2 = 3,45$). Navedeni efekti prikazani su na Slici 2.

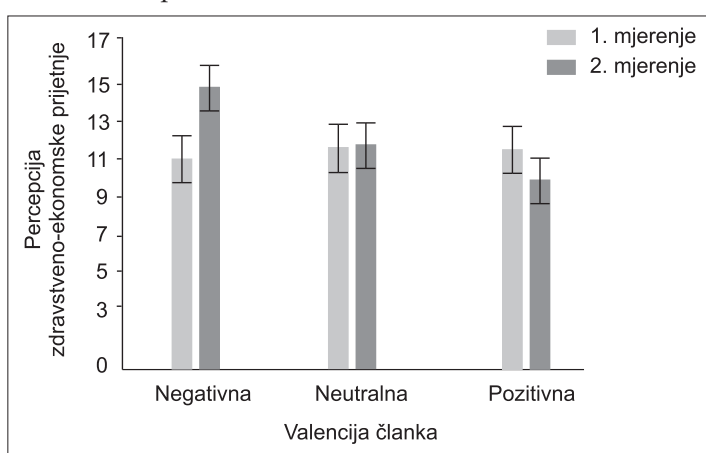
➔ SLIKA 2
Percepcija kulturne prijetnje u prvom i drugom mjeranju s obzirom na valenciju članka (vertikalne linije označuju intervale pouzdanosti aritmetičkih sredina)

Utjecaj manipulacije na percepciju zdravstveno-ekonomske prijetnje

I u ANOVA-i s percepcijom zdravstveno-ekonomske prijetnje kao zavisnom varijablom dobivena je značajna interakcija između valencije članka i vremenske točke ispunjavanja upitnika ($F_{2,99} = 32,40$; $p < 0,01$; part. $\eta^2 = 0,40$). Post-hoc analiza pokazala je da su sudionici izloženi negativno oblikovanom članku imali značajno niži rezultat na skali percepcije zdravstveno-ekonomske prijetnje u prvom ($M_1 = 11,14$, $SD_1 = 3,99$) nego u drugom ($M_2 = 14,97$, $SD_2 = 3,29$) mjeranju. Percepcija zdravstveno-ekonomske prijetnje kod sudionika izloženih pozitivno oblikovanom članku bila je značajno viša u prvom ($M_1 = 11,68$, $SD_1 = 3,73$) nego u drugom ($M_2 = 10,06$, $SD_2 = 3,94$) mjeranju. Kod sudionika izloženih neutralno oblikovanom članku nije bilo značajne promjene između prvog ($M_1 = 11,73$, $SD_1 = 3,36$) i drugog mjeranja ($M_2 = 11,88$, $SD_2 = 3,40$). Navedeni efekti prikazani su na Slici 3.

➔ SLIKA 3
Percepcija zdravstveno-ekonomske prijetnje u prvom i drugom mjeranju s obzirom na valenciju članka (vertikalne linije označuju intervale pouzdanosti aritmetičkih sredina)

Parcijalne kvadrirane ete u rasponu od 0,25 do 0,40 upućuju na vrlo velike efekte koje je manipulacija valencijom članka imala na svaku od tri zavisne varijable.

Analiza moderatorskih učinaka

Na kraju su analizirani interakcijski efekti valencije članka s ostalim varijablama na promjenu rezultata u podskalama percepcije prijetnje, koja je nastala između dva mjerenja kao posljedica manipulacije. Kao predradnja tim analizama, petofaktorske osobine ličnosti i desničarska autoritarnost prethodno su transformirane iz kontinuiranih u dihotomne. Sudionici su na svakoj od tih šest varijabli podijeljeni u dvije grupe: iznad i ispod medijana. Nije bilo potrebe za transformacijom varijabli spola i religioznosti, jer te su varijable u startu bile dihotomne. S ukupno osam navedenih dihotomnih varijabli provedena su tri seta (po jedan za svaku podskalu percepcije prijetnje) s osam dvosmjernih ANOVA u svakome od njih.

● TABLICA 4
Interakcijski efekti valencije članka s petofaktorskim varijablama ličnosti, desničarskom autoritarnosti, spolom i religioznosti na promjenu rezultata podskala percepcije prijetnje

Zavisna varijabla Naziv varijabli	Δ PDP ¹		Δ PKP ²		Δ PZEP ³	
	<i>F</i> _{df}	part. η^2	Efekt	part. η^2	Efekt	part. η^2
Valencija x Ekstraverzija	$F_{2,89} = 2,32$	0,05	$F_{2,89} = 0,15$	0,00	$F_{2,89} = 0,26$	0,01
Valencija x Ugodnost	$F_{2,88} = 0,24$	0,01	$F_{2,88} = 0,14$	0,00	$F_{2,88} = 2,09$	0,04
Valencija x Savjesnost	$F_{2,85} = 0,02$	0,00	$F_{2,85} = 2,56$	0,06	$F_{2,85} = 0,04$	0,00
Valencija x Neuroticizam	$F_{2,88} = 0,36$	0,01	$F_{2,88} = 2,08$	0,04	$F_{2,88} = 0,47$	0,01
Valencija x Otvorenost	$F_{2,91} = 0,57$	0,01	$F_{2,91} = 3,63$	0,07	$F_{2,91} = 2,70$	0,06
Valencija x Autoritarnost	$F_{2,96} = 0,71$	0,02	$F_{2,96} = 4,88^*$	0,09	$F_{2,96} = 1,99$	0,04
Valencija x Spol	$F_{2,96} = 3,47$	0,07	$F_{2,96} = 0,50$	0,01	$F_{2,96} = 0,72$	0,02
Valencija x Religioznost	$F_{2,96} = 1,30$	0,03	$F_{2,96} = 4,77^*$	0,09	$F_{2,96} = 3,37$	0,07

¹ promjena percepcije društvene prijetnje

² promjena percepcije kulturne prijetnje

³ promjena percepcije zdravstveno-ekonomske prijetnje

* Iako su zvjezdicom označeni efekti statistički značajni ($p < 0,05$), bile su potrebne dodatne analize, jer ako bi se adolescentice i adolescenti razlikovali s obzirom na religioznost i autoritarnost te kada bi ujedno bili nejednako raspodijeljeni u skupine s obzirom na manipulaciju, onda bi se dobiveni rezultati u kontekstu moderatorskih učinaka mogli pripisati drugim faktorima. Budući da je bilo određenih nejednakosti u broju adolescenata i adolescentica po skupinama s obzirom na manipulaciju (u uvjetu negativne valencije članka bilo je 29 adolescentica i 6 adolescenata, u uvjetu neutralne valencije 22 adolescentice i 11 adolescenata, a u uvjetu pozitivne valencije 27 adolescentica i 7 adolescenata), provedene su tri kontrolne analize. U prvoj je hi-kvadrat test pokazao da razlike u broju adolescenata i adolescentica po skupinama nisu značajne ($\chi^2_c = 2,72$; $df = 2$; $p > 0,05$). U druge dvije analize hi-kvadrat test pokazao je da se adolescentice i adolescenti ne razlikuju u religioznosti ($\chi^2_c = 0,57$; $df = 1$; $p > 0,05$), a t-testom za nezavisne uzorke ustanovljeno je da ni u autoritarnosti nema spolnih razlika ($t = 1,22$; $df = 100$; $p > 0,05$). Ovime su otklonjena alternativna objašnjenja moderatorskih učinaka.

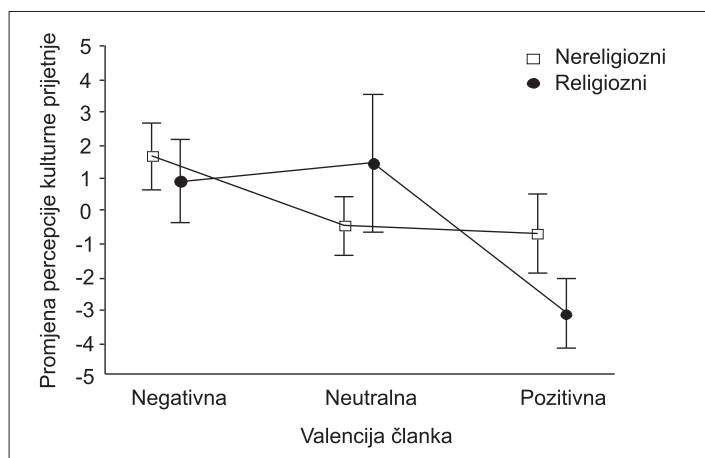
jedan faktor, dok je kao druga nezavisna varijabla postavljena po jedna od 8 dihotomnih varijabli. S obzirom na povišenu opasnost alfa-pogrešaka pri zaključivanju, karakterističnu za ovakve eksploratorne pristupe obradbi podataka koji obuhvaćaju veći broj statističkih analiza (Rutheford, 2011), provedene su Bonferronijeve korekcije. Analizama su ukupno nakon korekcija otkrivene dvije značajne interakcije (Tablica 4). Ustanovljeno je da od razmatranih varijabli jedino religioznost i autoritarnost moderiraju efekt okvira, i to na percepciju kulturne prijetnje. U idućim analizama provedeni su Fischerovi LSD post-hoc testovi kako bi se utvrdio smjer moderatorskih učinaka.

Iz Tablice 4 vidi se da su veličine moderatorskih efekata na podskale percepcije prijetnje mnogo manje od veličine efekata manipulacije valencijom članka na iste zavisne varijable. Kod značajnih moderatorskih učinaka radi se o srednjoj veličini efekta.

Interakcija religioznosti i valencije članka na promjenu percepcije kulturne prijetnje

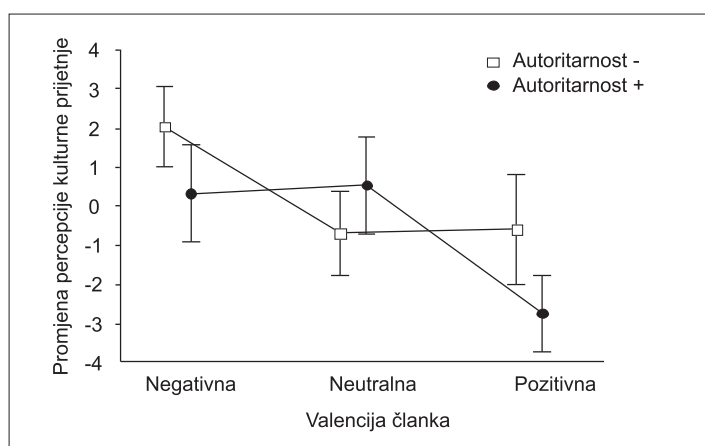
Budući da je Levenovim testom, koji je proveden u sklopu ove ANOVA-e, odbačena hipoteza o homogenosti varijance, u okviru post-hoc analize interakcijskog efekta religioznosti i valencije članka uzeti su Dunnettovi testovi. Analizom moderatorskih efekata religioznosti ustanovljeno je da su religiozni adolescenti bili podložniji pozitivnoj manipulaciji, a otporniji na negativnu, dok je za nereligiozne dobiven suprotan obrazac. Post-hoc analiza interakcije religioznosti i valencije članka na promjenu percepcije kulturne prijetnje pokazala je da se kod religioznih sudionika promjena u uvjetu negativne manipulacije ($M = 0,86$; $SD = 3,32$) nije značajno razlikovala od promjene u neutralnom uvjetu ($M = 1,40$; $SD = 1,67$), dok se u uvjetu pozitivne manipulacije percepcija kulturne prijetnje značajno smanjila ($M = -3,16$; $SD = 3,10$) u usporedbi s promjenom u prethodna dva uvjeta. Na uzorku nereligioznih sudionika, percepcija kulturne prijetnje u uvjetu negativne valencije ($M = 1,62$; $SD = 1,69$) značajno se povećala u odnosu na neutralan uvjet ($M = -0,50$; $SD = 2,05$) i uvjet pozitivne manipulacije ($M = -0,73$; $SD = 1,58$), između kojih nije bilo značajne razlike. Post-hoc analize na razini pojedinih razina valencije članka pokazale su da je u uvjetu pozitivne manipulacije smanjenje percepcije kulturne prijetnje bilo značajno veće kod religioznih u odnosu na nereligiozne sudionike, dok u uvjetu negativne manipulacije, kao i u neutralnom uvjetu, nije bilo razlika među sudionicima podijeljenim u skupine s obzirom na religioznost (Slika 4).

➔ SLIKA 4
Interakcijski učinak religioznosti i valencije članka na promjenu percepcije kulturne prijetnje (vertikalne linije označuju intervale pouzdanosti aritmetičkih sredina)

Interakcija desničarske autoritarnosti i valencije članka na promjenu percepcije kulturne prijetnje
Budući da je na temelju Levenova testa, provedenog u sklopu ove ANOVA-e, odbačena hipoteza o homogenosti varijance, u okviru post-hoc analize interakcijskog efekta desničarske autoritarnosti i valencije članka uzeti su Dunnettovi testovi.

➔ SLIKA 5
Interakcijski učinak dihotomizirane desničarske autoritarnosti i valencije članka na promjenu percepcije kulturne prijetnje (vertikalne linije označuju intervale pouzdanosti aritmetičkih sredina)

Post-hoc analiza interakcije desničarske autoritarnosti i valencije članka na promjenu percepcije kulturne prijetnje pokazala je da se kod sudionika s visokom autoritarnošću promjena u uvjetu negativne manipulacije ($M = 0,29$; $SD = 3,29$) nije značajno razlikovala od promjene u neutralnom uvjetu ($M = 0,50$; $SD = 1,95$), dok se u uvjetu pozitivne manipulacije percepcija kulturne prijetnje značajno smanjila ($M = -2,78$; $SD = 3,13$) u usporedbi s promjenom u prethodna dva uvjeta. Na uzorku nisko autoritarnih sudionika, percepcija kulturne prijetnje u uvjetu negativne valencije ($M = 2,00$; $SD = 1,41$) značajno se povećala u odnosu na neutralan uvjet ($M = -0,74$;

$SD = 2,08$) i uvjet pozitivne manipulacije ($M = -0,64$; $SD = 0,81$), između kojih nije bilo značajne razlike. Post-hoc testovi na razini pojedinih uvjeta valencije članka pokazali su da je u uvjetu pozitivne manipulacije smanjenje percepcije kulturne prijetnje bilo značajno veće u skupini s višom autoritarnosti, dok je u uvjetu negativne manipulacije povećanje percepcije kulturne prijetnje bilo značajno veće u grupi s nižom autoritarnosti. U neutralnom uvjetu nije bilo značajnih razlika među sudionicima podijeljenim u skupine s obzirom na desničarsku autoritarnost (Slika 5).

RASPRAVA

Cilj je ovoga istraživanja bio ispitati predviđaju li osobine ličnosti petofaktorskoga modela, desničarska autoritarnost, spol i religioznost inicijalne stavove prema migrantima. Ispitan je i utjecaj izloženosti raznim oblicima novinskih članaka na stavove, kao i moderatorski efekt osobina ličnosti, desničarske autoritarnosti, religioznosti i spola u odnosu između valencije članka i stava prema migrantima.

Stavovi prema migrantima mjereni su trima podskalama Skale stavova prema tražiteljima azila, koju su konstruirali Župarić-Iljić i Gregurović (2013). Skala je utoliko adaptirana što je umjesto kategorije tražitelja azila ispitivan stav prema migrantima, i to percepcija migranata kao društvene prijetnje, kulturne prijetnje i zdravstveno-ekonomske prijetnje. Podskale i u ovom obliku imaju visoku pouzdanost (α iznad 0,75). Istraživanja, pogotovo na području socijalne psihologije, sugeriraju da su važne odrednice stavova prema doseljenicima realni interesi, identitet i simbolički interesi (Sides i Citrin, 2007), a koji se najčešće razmatraju kroz koncept percepcije prijetnje. Percepcija prijetnje javlja se kada postupci, uvjerenja i karakteristike jedne grupe ugrožavaju ciljeve i dobrobit druge (Falomir-Pichastor, Munoz-Rojas, Invernizzi i Mugny, 2004; Franc i sur., 2013; Riek, Mania i Gaertner, 2006). Važnost ispitivanja stava prema migrantima kroz prizmu prijetnje potvrđuju i pristupi međugrupnih odnosa, poput teorije realnoga sukoba, prema kojoj je odnos prema vanjskim grupama određen natjecanjem za stvarne resurse (LeVine i Campbell, 1972; Sherif, 1966), što može predstavljati realističnu prijetnju za pojedinca. Pristup socijalnog identiteta još je jedan pristup prema kojem poistovjećivanje i pripadnost grupi mogu dovesti do negativnog odnosa s drugim grupama (Tajfel i Turner, 1986; Turner, Hogg, Oakes, Reicher i Wetherell, 1987), što može kod pojedinaca predstavljati simboličku prijetnju, odnosno prijetnju grupnim vrijednostima, normama i vjerovanjima (Stephan i Stephan, 2000).

Što se prvoga problema ovoga istraživanja tiče, dobiveni rezultati pokazuju da su osobine ličnosti petofaktorskoga modela povezane s percepcijama prijetnje u inicijalnom mjerenju. Specifičnije, ekstraverzija je negativno povezana s percepcijom društvene i zdravstveno-ekonomske prijetnje, dok je ugodnost negativno povezana samo s percepcijom društvene prijetnje, a otvorenost negativno s percepcijom kulturne prijetnje. Iz literature je poznato da su osobine ličnosti petofaktorskoga modela povezane sa stavovima prema različitim ranjivim skupinama (npr. Cramer i sur., 2013; Kalebić Maglica i Vuković, 2016), odnosno otvorenost prema iskustvima i ugodnost značajno negativno koreliraju s npr. generalnom predrasudom (rasizmom, seksizmom, stavovima prema homoseksualcima i mentalno oboljelima), a neki nalazi pokazuju da savjesne osobe imaju negativnije stavove prema homoseksualnim osobama. Kako istraživanja koja povezuju osobine ličnosti petofaktorskoga modela i stavove prema migrantima mjerene kroz percepciju prijetnje prema našim spoznajama do sada nisu provedena, teško je uspoređivati dobivene rezultate. Općenito se može reći da ekstravertiranije, ugodnije i otvorenije osobe manje percipiraju migrante kao prijetnju, što se može objasniti samom prirodom navedenih osobina ličnosti (Costa i McCrae, 1985; McCrae i Costa, 1987). Međutim, dobiveni rezultati pokazuju da su razne osobine ličnosti povezane s raznim vrstama prijetnje. Ekstraverti i ugodnije osobe u manjoj mjeri migrante percipiraju kao društvenu prijetnju, odnosno iskazuju u većoj mjeri "socijalnu bliskost". Također, moguće je da zbog svoje usmjerenosti na druge ljude ekstraverti u manjoj mjeri migrante vide kao zdravstveno-ekonomsku prijetnju. Otvorenost prema iskustvima karakterizira pronicljivost, kreativnost, radoznalost, maštovitost, liberalnost, nekonformizam, potreba za raznolikošću iskustava (Costa i McCrae, 1985; McCrae i Costa, 1987), pa ne iznenađuje rezultat da takve osobe migrante ne doživljavaju kao kulturnu prijetnju, odnosno oni se ne boje etničke, rasne, seksualne ili neke druge različitosti.

Desničarska je autoritarnost konzistentno pozitivno povezana s predrasudama prema manjinskim grupama (npr. Altemeyer, 1998; Van Hiel i Mervielde, 2003), što je u skladu s rezultatima i ovoga istraživanja. Dakle, autoritarne osobe zbog svoje tendencije gledanja na svijet kao opasnoga mjesta, pridržavanja konvencionalnim vrijednostima, pokoravanja autoritetu i negativnih stavova prema pojedincima koji krše konvencionalne norme (Cramer i sur., 2013) i migrante vide kao društvenu, kulturnu i zdravstveno-ekonomsku prijetnju. Ako se vlastita kultura smatra najboljom i polazišnom točkom za procjenu drugih kultura, svaki dolazak migranata drukčije

kulture narušava postojeću kulturu stranom i "manje vrijednom" kulturom, koja osim toga još i ugrožava homogenost vlastite grupe. Autoritarnost se pokazala kao najsnažniji prediktor percepcije prijatnje.

Rezultati ovoga istraživanja potvrđuju i nalaze dosadašnjih istraživanja, koja pokazuju da mladići imaju negativnije stavove prema stigmatiziranim skupinama, i to na primjer homoseksualcima (npr. Kozjak Mikić i Petković, 2015), Romima (Horvat, 2016) ili migrantima (Jelavić, 2017).

Ispitali smo i utjecaj izloženosti raznim oblicima novinskih članaka na percepciju raznih vrsta prijatnje. Općenito možemo reći da je potvrđen efekt okvira u kontekstu migrantske krize, odnosno da sudionici izloženi negativno oblikovanom članku imaju veću percepciju društvene, kulturne i zdravstveno-ekonomske prijatnje u odnosu na inicijalnu procjenu. Za pozitivno oblikovane članke efekt se javio u dva od tri slučaja, i to za percepciju kulturne i zdravstveno-ekonomske prijatnje. Izostanak efekta za društvenu prijatnju može se komentirati statistički. Naime, u prvom mjerenju ta je percepcija na razini cijelog uzorka bila prilično niska (Tablica 1), pa nije bilo prostora za dodatno smanjenje (obrnuti efekt stropa, engl. *ceiling effect*).

Kod grupe koja je bila izložena neutralnom sadržaju do promjene nije došlo, što pokazuje da je manipulacija sadržajem bila efikasna. Dobiveni su rezultati u skladu s drugim istraživanjima koja su naglašavala važnost efekta okvira u raznim kontekstima (npr. Peng, Li, Miao, Feng i Xiao, 2013; Schlottmann i Tring, 2005).

Rezultati ovoga istraživanja također pokazuju da su neki pojedinci osjetljiviji na efekt okvira. Dobivena je interakcija religioznosti, odnosno autoritarnosti, i valencije članka na percepciju kulturne prijatnje, čime nije potvrđena naša hipoteza, jer smo očekivali efekte za osobine ličnosti petofaktorskoga modela. Istraživanja pokazuju da religioznije osobe imaju negativne stavove prema manjinskim grupama (npr. Altemeyer, 2009; Johnson, Rowatt i LaBouff, 2012), pa tako i prema migrantima s Bliskog istoka (Kunštek, Miškec, Šarić, Šeremet i Štehec, 2016). U ovom istraživanju nisu dobiveni izravni efekti, ali je dobiveno da su religioznije osobe ipak podložnije pozitivnim sadržajima koji su im prezentirani, a koji naglašavaju humano postupanje prema žrtvama koje trebaju našu pomoć, što u konačnici dovodi do smanjenja percepcije migranata kao kulturne prijatnje. Nereligiozni sudionici osjetljiviji su na negativno prezentiran sadržaj, koji kod njih povećava percepciju kulturne prijatnje. Što se autoritarnosti tiče, dobiveni rezultati pokazuju da visoko autoritarne osobe nisu osjetljive na negativno oblikovan članak, što se može objasniti time da visoko autoritarne osobe imaju visoku percepciju

migranata kao kulturne prijetnje i njihovi su stavovi nakon manipulacije jednako negativni kao na početku, ali isto tako u uvjetu pozitivne manipulacije kod njih se percepcija prijetnje značajno smanjila. Dobiveni rezultat vrlo je važan u kontekstu smanjenja negativnih stavova autoritarnih osoba, za koje je poznato da se teško mijenjaju (Devine, 1989). Moguće je da izlaganje visoko autoritarnih osoba pozitivnim sadržajima može dovesti do toga da te osobe ipak ublaže svoje negativne stavove. Navedeno bi svakako trebalo provjeriti u budućim istraživanjima.

Na kraju treba spomenuti i nedostatke ovoga istraživanja, koji se očituju u nedovoljnoj zastupljenosti mladića, kao i općenito malom broju sudionika ujednačenog po dobi. Buduća bi istraživanja trebala rabiti veće i što reprezentativnije uzorke sudionika koji bi omogućili bolju generalizaciju rezultata, kao i detaljnije mjere religioznosti. Osim toga, sama je tema kontroverzna s obzirom na političke aktualnosti te pritisak javnosti i medija. Moguće je da sudionici nisu dovoljno upućeni u temu i da neke čestice u upitnicima nisu dobro razumjeli, kao i to da su davali socijalno poželjne odgovore.

Prednost je ovog istraživanja ispitivanje stavova prema migrantima kod adolescenata, kao i odnosa osobina ličnosti, religije i spola sa stavovima koji su ispitani kroz percepciju prijetnje. Osim toga, provjeren je i efekt okvira u kontekstu migrantske krize, kao i to koje su osobe podložnije ovom efektu, što se do sada nije ispitivalo. Doprinos ovog istraživanja može se očitovati i u kombinaciji raznih nacrtâ istraživanja. Naime, prvi je dio ovoga istraživanja korelacijski, drugi dio eksperimentalni, a za treći problem su kombinirani podaci obaju nacrtâ. Osim teorijskog, ovo istraživanje ima i praktičan doprinos usmjeren na smanjenje negativnih stavova prema migrantima.

LITERATURA

Altemeyer, B. (1998). The other "authoritarian personality". *Advances in Experimental Social Psychology*, 30, 47–92. [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60382-2](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60382-2)

Altemeyer, B. (2009). Why do religious fundamentalists tend to be prejudiced? *The International Journal for the Psychology of Religion*, 13(1), 17–28. https://doi.org/10.1207/S15327582IJPR1301_03

Anderson, K. D. (2010). *Framing traits: The role of personality in framing effects*. (Doktorska disertacija). Faculty of The Graduate College at the University of Nebraska, Nebraska. Dostupno na <http://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1004&context=poliscitheses>

Benčić, S., Bužinkić, E., Miletić, G., Parić, A. i Župarić-Iljić, D. (2005). *Azil u Hrvatskoj – Analiza rezultata istraživanja*. Zagreb: Centar za mirovne studije.

Costa, P. T. i McCrae, R. R. (1985). *The NEO personality inventory manual*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.

Cramer, R. J., Miller, A. K., Amacker, A. M. i Burks, A. C. (2013). Openness, right-wing authoritarianism, and antigay prejudice in college students: A mediational model. *Journal of Counseling Psychology*, 60(1), 64–71. <https://doi.org/10.1037/a0031090>

Crawley, H., Drinkwater, S. i Kauser, R. (2013). *Regional variations in attitudes towards refugees: Evidence from Great Britain*. London: Centre for Research and Analysis of Migration. Dostupno na http://www.cream-migration.org/publ_uploads/CDP_26_13.pdf

Crawley, H., McMahon, S. i Jones, K. (2016). *Victims and villains: Migrant voices in the British media*. Dostupno na http://www.coventry.ac.uk/Global/05%20Research%20section%20assets/Research/URC%20-%20Trust,%20Peace%20and%20Social%20Relations/Victims%20and%20Villains_Digital.pdf

Čačić-Kumpes, J., Gregurović, S. i Kumpes, J. (2012). Migracija, integracija i stavovi prema imigrantima u Hrvatskoj. *Revija za sociologiju*, 42(3), 305–336.

Čarija, A. (2016). *Stavovi učenika završnih razreda srednjih škola u Zadru prema tražiteljima azila u Hrvatskoj*. (Završni rad). Sveučilište u Zadru, Zadar.

Dempster, H. i Hargrave, K. (2017). *Understanding public attitudes towards refugees and migrants*. London: Overseas Development Institute. Dostupno na <https://euagenda.eu/upload/publications/untitled-92767-ea.pdf>

Devine, P. G. (1989). Stereotypes and prejudice: Their automatic and controlled components. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56(1), 5–18. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.56.1.5>

Falomir-Pichastor, J. M., Munoz-Rojas, D., Invernizzi, F. i Mugny, G. (2004). Perceived in-group threat as a factor moderating the influence of in-group norms on discrimination against foreigners. *European Journal of Social Psychology*, 34(2), 135–154. <https://doi.org/10.1002/ejsp.189>

Franc, R., Šakić, V. i Kaliterna-Lipovčan, Lj. (2010). Percipirane posljedice doseljavanja i stav prema doseljavanju. *Društvena istraživanja*, 19(3), 421–440.

Gamliel, E., Zohar, A. H. i Kreiner, H. (2014). Personality traits moderate attribute framing effects. *Social Psychological and Personality Science*, 5(5), 584–592. <https://doi.org/10.1177/1948550613516874>

Goodman, S. i Speer, S. A. (2007). Category use in the construction of asylum seekers. *Critical Discourse Studies*, 4(2), 165–185. <https://doi.org/10.1080/17405900701464832>

Goodnight, B. L., Cook, S. L., Parrott, D. J. i Peterson, J. L. (2014). Effects of masculinity, authoritarianism, and prejudice on antigay aggression: A path analysis of gender-role enforcement. *Psychology of Men & Masculinity*, 15(4), 437–444. <https://doi.org/10.1037/a0034565>

Gregurović, M., Kuti, S. i Župarić-Iljić, D. (2016). Attitudes towards immigrant workers and asylum seekers in Eastern Croatia: Dimensions, determinants and differences. *Migracijske i etičke teme*, 32(1), 91–122. <https://doi.org/10.11567/met.32.1.4>

Horvat, M. (2016). *Stavovi prema Romima kod osnovnoškolske djece*. (Diplomski rad). Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka.

Institut za migracije i narodnosti (2015). *Tokovi prisilnih migracija i humanitarna kriza u Europi: strateška polazišta instituta za migracije i narodnosti*. Dostupno na http://www.imin.hr/c/document_library/get_file?uuid=c2d735dc-766f-4683-a9b1-0a17c96011f2&groupId=10156

Jelavić, I. (2017). *Povezanost osobina ličnosti i autoritarnosti sa stavovima prema imigrantima*. (Diplomski rad). Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski Studiji, Zagreb.

John, O. P. i Srivastava, S. (1999). The big five trait taxonomy: History, measurement and theoretical perspectives. U L. A. Perwin i O. P. John (Ur.), *Handbook of personality* (str. 102–138). New York: The Guilford Press.

Johnson, M. K., Rowatt, W. C. i LaBouff, J. P. (2012). Religiosity and prejudice revisited: Ingroup favoritism, out-group derogation, or both? *Psychology of Religion and Spirituality*, 4(2), 154–168. <https://doi.org/10.1037/a0025107>

Kalebić Maglica, B. i Vuković, A. (2016). Medijacijska uloga autoritarnosti u odnosu između osobina ličnosti petofaktorskog modela i negativnih stavova prema homoseksualnim osobama kod studenata. *Društvena istraživanja*, 25(3), 393–411. <https://doi.org/10.5559/di.25.3.06>

Kardum, I., Gračanin, A. i Hudek-Knežević, J. (2006). Odnos crta ličnosti i stilova privrženosti s različitim aspektima seksualnosti kod žena i muškaraca. *Psiholojske teme*, 15(1), 101–128.

Kim, S., Goldstein, D., Hasher, L. i Zacks, R. (2005). Framing effects in younger and older adults. *The Journal of Gerontology*, 60(4), 215–218. <https://doi.org/10.1093/geronb/60.4.P215>

Koser, K. (2007). *International migration: A very short introduction*. New York: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/actrade/9780198753773.001.0001>

Kozjak Mikić, Z. i Petković, D. (2015). Stavovi prema osobama istospolne seksualne orijentacije u sektoru zdravstva i policije. *Ljetopis socijalnog rada*, 22(3), 437–463. <https://doi.org/10.3935/ljsr.v22i2.43>

Kunštek, L., Miškec, M., Šarić, D., Šeremet, A. i Štehec, V. (2016). *Prediktori stavova prema imigrantima s Bliskog Istoka*. Neobjavljeni materijal.

Lalić Novak, G. (2013). Europeizacija hrvatskoga sustava azila: mehanizmi i instrumenti utjecaja Europske unije na javne politike i institucije. *Društvena istraživanja*, 22(2), 237–255. <https://doi.org/10.5559/di.22.2.02>

LeVine, R. A. i Campbell, D. T. (1972). *Ethnocentrism: Theories of conflict, ethnic attitudes, and group behavior*. New York: Wiley.

Marinović Jerolimov, D. i Ančić, B. (2014). Religioznost i stavovi prema seksualnosti i braku odrasle populacije u Hrvatskoj. *Društvena istraživanja*, 23(1), 111–132. <https://doi.org/10.5559/di23.1.06>

Maslić-Seršić, D. i Vukelić, A. (2013). *Istraživački izvještaj: Zastupljenost i indikatori diskriminacijskih i ksenofobičnih stavova u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Centar za mirovne studije.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 27 (2018), BR. 3,
STR. 495-517

KALEBIĆ MAGLICA, B.,
ŠVEGAR, D., JOVKOVIĆ,
M.: ODNOS OSOBINA...

McCrae, R. R. i Costa, P. T. (1987). Validation of the five-factor model of personality across instruments and observers. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(1), 81–90. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.52.1.81>

Nelson, T. E., Clawson, R. A. i Oxley, Z. M. (1997). Media framing of a civil liberties conflict and its effect on tolerance. *American Political Science Review*, 91(3), 567–583. <https://doi.org/10.2307/2952075>

Peng, J., Li, H., Miao, D., Feng, X. i Xiao, W. (2013). Five different types of framing effects in medical situation: A preliminary exploration. *Iranian Red Crescent Medical Journal*, 15(2), 161–165. <https://doi.org/10.5812/ircmj.8469>

Riek, B. M., Mania, E. W. i Gaertner, S. L. (2006). Intergroup threat and outgroup attitudes: A meta-analytic review. *Personality and Social Psychology Review*, 10(4), 336–353. https://doi.org/10.1207/s15327957pspr1004_4

Rutherford, A. (2011). *ANOVA and ANCOVA: A GLM approach*. Oxford: John Wiley & Sons. <https://doi.org/10.1002/9781118491683>

Schlottmann, A. i Tring, J. (2005). How children reason about gains and losses: Framing effects in judgement and choice. *Swiss Journal of Psychology*, 64, 153–171. <https://doi.org/10.1024/1421-0185.64.3.153>

Sherif, M. (1966). *Group conflict and cooperation: Their social psychology*. London: Routledge & Kegan Paul.

Sides, J. i Citrin, J. (2007). European opinion about immigration: The role of identities, interests and information. *British Journal of Political Sciences*, 37(3), 477–504. <https://doi.org/10.1017/S0007123407000257>

Stephan, W. G. i Stephan, C. W. (2000). An integrated threat theory of prejudice. U S. Oskamp (Ur.), *Reducing prejudice and discrimination* (str. 23–45). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Tajfel, H. i Turner, J. (1986). The social identity theory of intergroup behavior. U S. Worchel i W. G. Austin (Ur.), *Psychology of intergroup relations* (str. 7–24). Chicago: Nelson.

Thomas, A. K. i Millar, P. R. (2012). Reducing the framing effect in older and younger adults by encouraging analytic processing. *The Journals of Gerontology, Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, 67(2), 139–149. <https://doi.org/10.1093/geronb/gbr076>

Tomić, I., Huić, A. i Ćepulić, D. B. (2013). Seksistički stavovi, desničarska autoritarnost i stavovi prema gejevima i lezbijkama. *Savremeni trendovi u psihologiji*, 218–219.

Turner, J. C., Hogg, M. A., Oakes, P. J., Reicher, S. D. i Wetherell, M. S. (1987). *Rediscovering the social group: A self-categorization theory*. New York: Blackwell.

Tversky, A. i Kahneman, D. (1981). *Rational choice and the framing of decisions*. Arlington: Distribution Unlimited.

Van Hiel, A. i Mervielde, I. (2003). The measurement of cognitive complexity and its relationship with political extremism. *Political Psychology*, 24(4), 781–801. <https://doi.org/10.1046/j.1467-9221.2003.00354.x>

Zakon o pravu azila (2013). Dostupno na http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2007_07_79_2474.html

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 27 (2018), BR. 3,
STR. 495-517

KALEBIĆ MAGLICA, B.,
ŠVEGAR, D., JOVKOVIĆ,
M.: ODNOS OSOBINA...

Zakrisson, I. (2005). Construction of a short version of the Right-Wing Authoritarianism (RWA) scale. *Personality and Individual Differences*, 39(5), 863–872. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2005.02.026>

Župarić-Iljić, D. i Gregurović, M. (2013). Stavovi studenata prema tražiteljima azila u Republici Hrvatskoj. *Društvena istraživanja*, 22(1), 41–62. <https://doi.org/10.5559/di.22.1.03>

The Relationship of Personality, Framing Effect and Attitudes towards Migrants

Barbara KALEBIĆ MAGLICA, Domagoj ŠVEGAR, Mario JOVKOVIĆ
Faculty of Humanities and Social Sciences, Rijeka

The objective of this study was to examine if big five personality traits, right-wing authoritarianism, gender and religiousness predict attitudes towards migrants. The influence of being exposed to different forms of newspaper articles on attitudes was also examined, as well as the moderator effect of personality traits, right-wing authoritarianism, religiousness and gender in the relationship between article valence and attitudes towards migrants in adolescents. One hundred and two adolescents, with an average age of 18 years, participated in the research. The research was conducted on two occasions. In the first part, participants completed questionnaires measuring right-wing authoritarianism, personality traits (BFI) and attitudes towards migrants. In the second part, participants were presented with a newspaper article containing positive, negative or neutral content regarding the migrant crisis. Afterwards, the adolescents completed the attitudes questionnaire again. The results show that extraversion is negatively associated with the perception of social and health-economic threat. Agreeableness is negatively associated with the perception of social threat, and openness negatively with the perception of cultural threat. More authoritarian individuals, as well as male adolescents, perceive migrants as a bigger threat. In general, we can conclude that the framing effect in the context of the migrant crisis is confirmed and that religiousness and authoritarianism moderate the relationship between article valence and the perception of cultural threat.

Keywords: attitudes towards migrants, framing effect, personality traits, adolescents

Međunarodna licenca / International License:
[Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0.](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)